

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

TRANSCHEGARAVIY GIDRORESURLARDAN BARQAROR FOYDALANISHNING
SIYOSIY-HUQUQIY MEKANIZMLARI VA ULARNING FALSAFIY-MA'NAVIY ASOSLARI

2-IYUN
2026-YIL

Qo'qon shahri,
Qo'qon davlat universiteti

Xalqaro
miqyosda

ANTROPOGEN TA'SIR NATIJASIDA YUZAGA KELAYOTGAN SUV MUAMMOLARI

Abduraxmonov Zaribjon Mansurovich

Qo'qon davlat universiteti o'qituvchisi

M.Sheraliyeva Qo'qon DU talabasi

Annotatsiya: Maqolada suv resurslari bilan bog'liq global va mintaqaviy muammolarning yuzaga kelishida antropogen omillarning o'rni tahlil qilinadi. Insonning xo'jalik faoliyati, sanoatlashuv, urbanizatsiya va qishloq xo'jaligida suvdan noto'g'ri foydalanish natijasida suv resurslarining kamayishi hamda ifloslanishi masalalari yoritiladi. Shuningdek, suv muammolarining ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlari hamda ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: antropogen ta'sir, suv resurslari, ekologik muammo, suv tanqisligi, suv ifloslanishi, ekologik xavfsizlik, barqaror rivojlanish.

Annotation: This article analyzes the role of anthropogenic factors in the emergence of global and regional water resource problems. It examines the issues of depletion and pollution of water resources caused by human economic activities, industrialization, urbanization, and inefficient water use in agriculture. The ecological, social, and economic consequences of water-related problems are also discussed, along with possible approaches to their mitigation and sustainable management.

Keywords: anthropogenic impact, water resources, environmental problem, water scarcity, water pollution, environmental security, sustainable development.

Аннотация: В статье анализируется роль антропогенных факторов в возникновении глобальных и региональных проблем, связанных с водными ресурсами. Рассматриваются вопросы сокращения запасов и загрязнения водных ресурсов, вызванные хозяйственной деятельностью человека, индустриализацией, урбанизацией и нерациональным использованием воды в сельском хозяйстве. Также освещаются экологические, социальные и экономические последствия водных проблем, а также пути их решения и обеспечения устойчивого управления водными ресурсами.

Ключевые слова: антропогенное воздействие, водные ресурсы, экологическая проблема, дефицит воды, загрязнение воды, экологическая безопасность, устойчивое развитие.

Kirish

Suv yer yuzidagi barcha tirik organizmlar hayotining asosi hisoblanadi. Insoniyat taraqqiyoti davomida suv resurslari iqtisodiy rivojlanish, qishloq xo'jaligi va sanoatning muhim omili bo'lib kelgan. Biroq fan-texnika taraqqiyoti, sanoatlashuv va aholi sonining ortishi natijasida suv resurslariga bo'lgan bosim tobora kuchaymoqda. Natijada suv tanqisligi va suv havzalarining ifloslanishi kabi muammolar global xarakter kasb etmoqda. Ushbu muammolarning asosiy sabablaridan biri antropogen,

ya'ni inson faoliyati bilan bog'liq ta'sirlardir. Antropogen ta'sir deganda insonning ishlab chiqarish, xo'jalik va boshqa faoliyatlari natijasida tabiiy muhitda yuzaga keladigan o'zgarishlar tushuniladi. Mazkur ta'sirlar tabiatning tabiiy muvozanatini buzib, ekologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Suv resurslari ham antropogen ta'sirlarga eng ko'p duchor bo'layotgan tabiiy boyliklardan biridir.

Zamonaviy jamiyatda iqtisodiy manfaatlarning ekologik manfaatlardan ustun qo'yilishi natijasida suv manbalari haddan tashqari ekspluatatsiya qilinmoqda. Bu esa nafaqat tabiiy ekotizimlarga, balki insonlarning turmush sifati va sog'lig'iga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Sanoat korxonalari tomonidan ishlab chiqarish jarayonida katta miqdorda suv sarflanadi. Ko'plab hollarda tozalanmagan yoki yetarli darajada qayta ishlanmagan oqava suvlar daryolar, ko'llar va boshqa suv havzalariga tashlanadi. Natijada suv tarkibida zararli kimyoviy moddalar, og'ir metallar va toksik birikmalar miqdori ortib boradi. Dunyo bo'yicha iste'mol qilinadigan chuchuk suvning asosiy qismi qishloq xo'jaligiga to'g'ri keladi. Sug'orish tizimlarining eskirganligi, suvni me'yordan ortiq ishlatish va suvni tejovchi texnologiyalarning yetarli darajada joriy etilmaganligi natijasida katta hajmdagi suv yo'qotilmoqda. Markaziy Osiyo hududida kuzatilgan ekologik muammolarning aksariyati ham aynan suv resurslaridan samarasiz foydalanish bilan bog'liq. Ayniqsa, paxtachilikni kengaytirish maqsadida daryolar suvining haddan tashqari ko'p sarflanishi ekologik inqirozlarga sabab bo'lgan. Shaharlarning kengayishi va aholi sonining ortishi suvga bo'lgan talabni keskin oshirmoqda. Kanalizatsiya tizimlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi va maishiy chiqindilar suv havzalariga tushishi natijasida suv sifati yomonlashmoqda. Inson faoliyati natijasida o'rmonlarning kesilishi suv aylanish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, atmosferaga chiqarilayotgan issiqxona gazlari global iqlim o'zgarishlarini kuchaytirib, qurg'oqchilik va suv tanqisligi xavfini oshirmoqda. Antropogen ta'sir natijasida yuzaga kelayotgan suv muammolari ko'plab salbiy oqibatlarni keltirib chiqarmoqda:

- Ichimlik suvi zaxiralarining kamayishi;
- Suv orqali tarqaladigan kasalliklarning ko'payishi;
- Ekotizimlarning buzilishi;
- Baliq va boshqa suv organizmlari sonining qisqarishi;
- Qishloq xo'jaligi hosildorligining pasayishi;
- Ijtimoiy-iqtisodiy tangliklarning kuchayishi;
- Ekologik migratsiya jarayonlarining ortishi.

Markaziy Osiyo suv resurslariga boy bo'lmagan mintaqalardan biri hisoblanadi. Mintaqadagi asosiy suv manbalari Amudaryo va Sirdaryo daryolari bo'lib, ular millionlab aholining hayoti va iqtisodiy faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega. Biroq suv resurslaridan uzoq yillar davomida samarasiz foydalanish ekologik muammolarni kuchaytirgan. Amudaryo va Sirdaryo mintaqaning asosiy transchegaraviy suv manbalari hisoblanadi. Sovet davrida sug'orma dehqonchilik, ayniqsa paxtachilikni rivojlantirish maqsadida daryolardan juda katta hajmdagi suv olinishi natijasida ekologik muvozanat buzildi. Sug'orish tizimlarining eskirganligi sababli suvning katta qismi dalalarga yetib bormasdan yo'qolib ketmoqda. Tadqiqotlarga ko'ra, mintaqada foydalanilayotgan suvning sezilarli qismi samarasiz sarflanadi. Suv tanqisligi nafaqat ekologik, balki siyosiy va iqtisodiy xavfsizlik masalasi sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Suv bilan bog'liq muammolarni hal etish faqat texnologik yoki iqtisodiy

choralar bilan cheklanib qolmaydi. Bu jarayonda ekologik madaniyat va ekologik mas'uliyatni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Inson o'zini tabiatning xo'jayini emas, balki uning ajralmas qismi sifatida anglagandagina suv resurslaridan oqilona foydalanish mumkin bo'ladi. Ekologik ta'limni rivojlantirish, suvni tejash madaniyatini shakllantirish va tabiiy resurslarga nisbatan mas'uliyatli munosabatni kuchaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Suv muammolarini kamaytirish maqsadida quyidagi choralarni amalga oshirish zarur:

1. Suvni tejovchi texnologiyalarni keng joriy etish;
2. Oqava suvlarni zamonaviy usullar yordamida tozalash;
3. Sug'orish tizimlarini modernizatsiya qilish;
4. Sanoat korxonalari faoliyati ustidan ekologik nazoratni kuchaytirish;
5. Aholining ekologik madaniyatini oshirish;
6. Suv resurslarini boshqarish bo'yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

Xulosa

Antropogen ta'sir natijasida yuzaga kelayotgan suv muammolari zamonaviy sivilizatsiyaning eng jiddiy ekologik muammolaridan biri hisoblanadi. Insonning tabiatga noo'rin aralashuvi, suv resurslaridan samarasiz foydalanishi va ekologik mas'uliyatning yetarli darajada shakllanmaganligi suv tanqisligi hamda suv havzalarining ifloslanishiga olib kelmoqda. Mazkur muammolarni hal etish uchun suv resurslaridan oqilona foydalanish, ekologik madaniyatni rivojlantirish va barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilish zarur. Suvni asrash bugungi avlodning nafaqat ekologik, balki axloqiy va ijtimoiy mas'uliyati hamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev S., Rasulov A. Markaziy Osiyoda suv resurslari va ekologik muammolar. – Toshkent: Fan, 2021.
2. Xolmatov B. Suv resurslarini boshqarish va ekologik xavfsizlik. – Toshkent: Universitet, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Suv xo'jaligi vazirligi. O'zbekiston Respublikasida suv resurslaridan oqilona foydalanish va ularni muhofaza qilish masalalari. – Toshkent, 2023.
4. Abdullayev S., Rasulov A. Markaziy Osiyoda suv resurslari va ekologik muammolar. – Toshkent: Fan, 2021.
5. Xolmatov B. Suv resurslarini boshqarish va ekologik xavfsizlik. – Toshkent: Universitet, 2020.
6. Данилов-Данильян В.И. Водные ресурсы мира и перспективы их использования. – Москва: Мысль, 2019.
7. Лосев К.С. Вода и экологическая безопасность человечества. – Москва: Наука, 2020.